

STIG RADHE:

Styrs Sverige av en assistentmaffia?

Vem styr Sverige i dag? Politikerna tror sig göra det men de anger endast färdriktningen. Att ändra den är som att söka vända en 240 000 tons tankbåt med ballast och allt. De verkliga makthavarna är i stället utredarna och verkställarna såväl i den offentliga förvaltningen som i näringslivet, hävdar författaren.

På den tid när det så begav sig gick historien om att Kungl Maj:t var merendels ett kansliråd men på sommaren i bästa fall en amanuens. Alla beslutsfattarna kunde dock identifieras genom en kollning i statskalendern. Inom näringslivet och annan fri verksamhet med dess småskalighet kände man till vem som var den reelle makthavaren och med vilken man skulle samråda.

Hur är läget i dag? I denna föränderliga värld träder in en helt ny och – vad mer är – anonym maktfaktor, nämligen assistenterna – chefsassistenter, byråassistenter, kontorsassistenter, forskarasistenter, läkarassistenter, socialvårdsassistenter, kriminalvårdsassistenter, talskrivarassistenter osv. Dessa finns överallt, utgör en förutsättning för att saker och ting skall fungera men är tillika ett faktiskt tröghetsmoment. Varje förändring, vare sig det rör sig om offentlig eller enskild verksamhet, berör omedelbart assistenterna – utredarna och verkställarna. Denna faktiska maktfaktor är mer eller mindre bortglömd. Man föreställer sig att det är politiker med statsminister Olof Palme i spetsen som bestämmer allt på det statliga avsnittet, kommunalråden på det kommunala avsnittet, direktörerna och förbundsordförandena inom företagsamheten. Dessa anger färdriktningen men att ändra den är som att söka vända en 240 000 tons tankbåt med ballast och allt.

När man önskar träffa den beslutande inom ett allmänt organ, tex kommunen, blir man successivt nedpressad till en assistent, som man i bästa fall kan identifiera. Inför denna har man att framlägga sin sak, plädера för vad man tycker är rätt och framföra sina önskemål.

Stig Radhe har sedan 1968 egen advokatbyrå i Stockholm. Han har tidigare varit kommunal förvaltningschef för rätts- och polisväsendet i Stockholm och ordförande i sektionen av Sveriges Juristförbund.

Det talas om att en viss myndighet beslutar si eller så. Det föregås av en utredning och denna utredning handhas av en assistent. Denne icke blott tager in uppgifterna utan även sammanfattar dem, ibland fattar han eller hon å uppdragsgivarens vägnar ett slutligt beslut, ibland vidarebefordras synpunkterna högre upp. Vad som längst ner i pyramidens botten sagts fortplantar sig, avskalat men ändå som en grundläggande tes, hela vägen upp till pyramidens topp. Det går snabbt in prestige i saken och ändra på eller jämka på ett fattat beslut – ja det är hart när ogörligt. Man har de givna direktiven.

Skrämmande exempel

Den, som till äventyrs kommer på en i och för sig allt annat än i tiden liggande idé om att få förvärva ett stycke mark, som i jordregistret upptages som jordbruksfastighet, genomgår på assistentplanet en persongranskning värd en personundersökning i ett kvalificerat brottmål men får ändå avslag. Icke annat än i extrema fall kommer man fram till ett bifall. Önskar en skogsägare avverka 100 träd, kan dussintalet personer komma att bli inblandade för att slutligen konstatera, att byråkratin icke hade med saken att göra.

Önskar någon få behålla mer än de magiska 44 krönorna per dag i "snuspengar" för egen del vid långvården i Stockholm måste man klä av sig in på bara kroppen inför en assistent som måste göra telefonkontroll! Felaktiga uppgifter kan ju förekomma.

Den, som står i bostadskön, hamnar självfallet hos en assistent som analyserar problemet, tar fram alla personliga

relationer, fingranskar och sorterar in. För att få tillstånd för viss verksamhet krävs långa och tidskrävande utredningar utan nämnvärd tanke på tidsförlusten. Svar med vändande post existerar ej.

På nära håll har jag upplevt huru en nästan söndervårdad myndling en gång i månaden granskades intensivt av en kvalificerad månghövdad assistentgrupp, som icke fann någon utväg. Plötsligt uppenbarade sig en praktisk man från verkstadsgolvet, tackade farväl till assistenterna och i aktivt arbete placerade vederbörande som fick ett ansvarsfyllt arbete, meningsfyllt, för vilket han engagerar sig med liv och lust.

Assistentsjukan är emellertid icke något som är bara förbehållet offentlig förvaltning. I näringslivet vimlar det av assistenter, direktörsassistenter, kontorsassistenter, forskarasistenter, kamrersassistenter osv. Den, som till äventyrs tror att man får tala omedelbart med den beslutande personen i ett företag tager självfallet miste. Denne omger sig med ett skyddsnät av assistenter; att bryta igenom denna mur är ofta krävande.

Invecklad byråkrati

Huruvida näringslivet och dess organisationer är mer flexibla på denna punkt än offentlig förvaltning är ej självklart. Man sitter även där ofta fast i en viss lagstiftning, som måste uppfyllas till punkt och pricka. Ett brev t ex från en bank kräver, även om det bara är ett hövligt missivbrev, underskrift av två personer, därtill behöriga enligt bolagsordningen.

I de berömda skrifterna av den engelske professorn Parkinson med dennes bekanta lag talas om systemet med re-

missar uppåt och utåt, många gånger helt meningslösa såsom en omedveten sysselsättningsterapi för en mängd personer. Systemet är självgenererande.

Assistentgrupperna är ju ej sällan för sin existens beroende av att icke försämringar sker eller om de görs, det sker med sådan varsamhet att förändringarna blir i mindre grad märkbara. Denna de anställdas motvilja mot förändringar är en maktfaktor av högsta potens. Det gäller både mindre utbildad personal och den akademiskt skolade.

Man måste ställa sig frågan: Kan det opåkallat få fortgå att vi snör in oss mer och mer, omöjliggör saker och ting, binder oss för långa tider. Svaret, såvitt jag förstår, är att vi måste skyndsamt istället tillvarata alla de kreativa krafter som finns överallt, kanske övergiva den sk storskaligheten till förmån för småskaligheten och träffas på "verkstadsgolvet", att personligen få att göra med den person eller grupp varom fråga är, att se problemen från en annan vinkel än ovanifrån eller blott via assistenternas papper. Radikala grepp borde göras för att förhindra utsvävningar från lagstiftarna i idel nya författningar, många med retroaktiv verkan. Varför icke ett lagstiftningsstopp. Vi behöver andrum. Det gäller att tänka efter – före!

Nu kommer juristassistenterna

De som är skolade för kritisk bedömning och som enligt sakens natur självfallet borde se kreativt på utvecklingen måste också släppa loss. Betänkligt är därför när man nu kan låta juristutbildningen kompletteras med en juristassistentkurs på 10 poäng inom ett snävt område. Hel-

hetssynen tappar man. Vem skall i framtiden argumentera mot systemet och ej bli ytterligare en kugge däri att finna sofistikerade lösningar de maktavande till lags och med personlig befordran som ev tack. Att stå på tå för de överordnade och söka tolka deras intentioner och samtidigt vara assistenterna till lags måste bli tröttande!

Juristerna borde också ta avstånd från tänkesättet, att en ny lagstiftning upplevs som misslyckad om man icke får en mängd domstolsutslag gärna i högre instans som prejudikat till ledning för tolkningen av suddiga regler. Man glömmer så lätt att i varje enskilt fall finns en människa av kött och blod. De rättslärdar talar helt anonymt om "fall".

Men vad mera är. En till synes rätt oskyldig lagstiftning kan ge upphov till ett sysselsättningseldorado, som är svårt att komma ur. Det mest uttalade exemplet är parkeringsväsendet, som om allt inräknas från beslutfattare till skyltar, övervakare och uppbördsassistenter sannolikt sysselsätter 25 000 personer. Tillämpades i stället normen fri parkering om den ej är till skada, uppstod ett sysselsättningsproblem.

Av historieböckerna har vi lärt att det väldiga ottomanska rikets förfall började med nederlaget mot Österrike vid Wien 1683 och med slutlikvidering efter första världskriget. Nutida forskning klarlägger emellertid att detta välde ändock hade gått under redan av ett annat skäl, nämligen att hälften av nationalprodukten, sådan den då kunde mätas, åtgick till byråkrati och mutor. I Sverige har vi för länge sedan överskridit 50 %-gränsen för byråkrati med statligt och kommunalt engagemang. Vad väntar oss?